

LBRIS

We know
books

CĂTĂLINA NASTASIU

STRATEGII DE LEGITIMARE A RĂZBOIULUI

**Narațiuni și cadrele mediatice
în contextul invaziei din Ucraina**

t...

TRITONIC

Tritonic Books

București – 2023

Cătălina Nastasiu

STRATEGII DE LEGITIMARE A RĂZBOIULUI

Narațiuni și cadrele mediatice în contextul invaziei din Ucraina

Copyright © Cătălina Nastasiu

Copyright © TRITONIC 2023 pentru ediția prezentă.

Toate drepturile rezervate, inclusiv dreptul de a reproduce fragmente din carte.

TRITONIC

Str. Coacăzilor nr. 5, București

e-mail: editura@tritonnic.ro

www.tritonnic.ro

Tritonic București apare la poziția 18 în lista cu Edituri de prestigiu recunoscut în domeniul științelor sociale (lista A2) (CNATDCU):
http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/11/A2_Panel41.xls

Colecția Comunicare Media este coordonată de lect. univ. dr. Bogdan Hrib.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NASTASIU, CĂTĂLINA

Strategii de legitimare a războiului : narațiuni și cadrele mediatice în contextul invaziei din Ucraina / Cătălina Nastasiu. - București : Tritonic Books, 2023

Conține bibliografie

ISBN 978-606-749-686-4

316

Coperta: Alexandra Bardan

DTP: Ioan Dorel Radu

Editor: Rebeca Cojocaru

Comanda nr. CM05/2023

Bun de tipar: Iunie 2023

Tipărit în România

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

CUPRINS

INTRODUCERE	7
CAPITOLUL I	
EUROMAIDAN-UL, CONFLICTUL DIN DONBAS ȘI RĂZBOIUL DECLANȘAT ÎN FEBRUARIE 2022	13
I.1. Criza geopolitică și relațiile cu Rusia	13
I.2. Războiul hibrid. Dimensiunea informațională	20
I.3. Războiul informațional și aspecte non-militare ale războiului	24
I.4. Obiective și strategii ale războiului informațional în Ucraina	27
I.5. Războiul cibernetic și controlul spațiului digital	32
CAPITOLUL II	
NARAȚIUNI STRATEGICE – BĂTĂLIA INTERPRETĂRILOR	37
II.1. Ce sunt narațiunile strategice?	37
II.2. Tipologiile și elementele componente ale narațiunilor	41
II.3. Narațiunile în contextul unui conflict militar	44
II.4. Narațiunile strategice promovate de Rusia pentru audiențe externe și interne	47
II.5. Narațiunile strategice ale Rusiei în cadrul războiului din Ucraina	50

CAPITOLUL III

TEORIA CADRAJELOR MEDIATICE.

ABORDĂRI, TIPOLOGII ȘI CONCEPTE-CHEIE	57
III.1. Ce sunt cadrajel mediatice?	57
III.2. Perspective asupra originii teoriei cadrajel	60
III.3. Procesul de încadrare: <i>frame-building</i> și <i>frame-setting</i>	63
III.4. Tipologia cadrajel mediatice. Cadraje episodice și tematice	65
III.5. Cadrajel mediatice în contextul cercetărilor despre conflicte	67

CAPITOLUL IV

ANALIZA CADRAJELOR ȘI NARAȚIUNILOR

STRATEGICE ÎN PRESA RUSĂ	73
IV.1. Metodologie și întrebări de cercetare	73
IV.2. Analiza cadrajel despre războiul din Ucraina	77
IV.2.1. Ucraina	84
IV.2.2. Președintele Ucrainei Volodimir Zelenski	106
IV.2.3. Rusia	109
IV.2.4. Donbas	122
IV.2.5. Occident	127
IV.2.6. Statele Unite ale Americii	139
IV.3. Războiul din Ucraina și narațiunile din presa rusă	141
IV.3.1. Ce reprezintă „operațiunea militară specială”?	142
IV.3.2. „Nazismul” din Ucraina. De ce Ucraina trebuie să fie denazificată?	143
IV.3.3. „Ucraina fabrică bombe murdare și va comite un atac nuclear”	144
IV.3.4. „Populația civilă este bombardată de armata ucraineană”	145
IV.3.5. „Occidentul a provocat războiul cu Ucraina”	146
IV.3.6. „Noi vs ei – binele vs răul”	146
IV.4. Concluziile cercetării	148
CONCLUZII	155
BIBLIOGRAFIE	161
ANEXĂ	191

INTRODUCERE

Pe 24 februarie 2022, președintele rus Vladimir Putin a anunțat că Rusia va conduce o „operațiune militară specială de demilitarizare și denazificare” în Ucraina. În discursul său, Vladimir Putin a făcut referire la „evenimentele tragice care au loc în Donbas”, „amenințările fundamentale create de politicienii iresponsabili din Occident față de Rusia”, „neonaziștii de astăzi care au preluat puterea în Ucraina”, precum și extinderea blocului NATO spre est, fapt care „a adus infrastructura militară mai aproape de granițele ruse”. Astfel, președintele rus a făcut mai multe precizări cu privire la cauzele percepute ale crizei din 2014, istoria Ucrainei, în termenii unei țări „create de Lenin”, făcând și numeroase trimiteri la perioada celui de-al Doilea Război Mondial, precum necesitatea de „apărare a patriei” și „victoria Uniunii Sovietice asupra nazismului”. Discursul din dimineața invaziei părea să cuprindă o serie de „argumente” care ar justifica „operațiunea militară specială” în Ucraina. De fapt, aceste argumente sau narațiuni strategice despre autoritățile „naziste” sau „fasciste” din Ucraina, „genocidul” etnicilor ruși din Ucraina sau amenințările la adresa Rusiei din partea țărilor din Occident sau a Ucrainei au fost invocate, în mod constant, de-a lungul ulti-

tei ucrainene și ale soldaților ucraineni”, „acțiunile țărilor din Occident”, „situația victimelor”, precum și articolelor despre „înarmarea Ucrainei” sau „amenințările la adresa regiunii separatiste Donbas”. Aceste date cantitative au fost coroborate de rezultatele analizei calitative, conform căreia cadrele dominante au făcut referire la „naziștii ucraineni”, „naționaliștii ucraineni”, „adolescenții și copiii crescuți în spiritul ideologiei naziste”, „teroriști” sau „propaganda ucraineană”.

Cadrajele identificate prin metode calitative și cantitative au fost completate de analiza narațiunilor strategice. Dintre narațiunile folosite, cele mai frecvente au făcut referire la poziția Rusiei de „victimă, țară eliberatoare sau luptătoare împotriva nedreptății”; la „războiul informațional, propaganda sau războiul psihologic purtate de Occident împotriva Rusiei” și, în general, la „agresiunea Occidentului colectiv”. Atât cadrele, cât și narațiunile strategice dominante au căutat să activeze memoria istorică a „Marelui Război pentru Apărarea Patriei” (al Doilea Război Mondial) și, în general, să facă apel la patru teme cuprinzătoare: „nazismul”; „amenințarea la adresa Rusiei”, „responsabilitatea Occidentului pentru războiul din Ucraina” și „eroismul armatei ruse”.

Întreaga lucrare și-a propus să surprindă elementele de propagandă, persuasiune și comunicare strategică în segmentul non-militar al războiului din Ucraina și modul în care cadrele și narațiunile strategice sunt folosite de către actorii statali în vederea mobilizării opiniei publice. Invasia declanșată în februarie 2022 confirmă ideea că un conflict major înseamnă atât acțiuni militare, cât și o uriașă bătălie pentru interpretare și mobilizare a opiniei publice. În zilele noastre, dimensiunea comunicațională a unui război este la fel de importantă, posibil chiar mai importantă decât tacticile convenționale. Derularea evenimentelor din Ucraina reprezintă o adevărată incursiune în realitățile emergente ale conflictelor viitoare.

CAPITOLUL I

EUROMAIDAN-UL, CONFLICTUL DIN DONBAS ȘI RĂZBOIUL DECLANȘAT ÎN FEBRUARIE 2022

I.1. Criza geopolitică și relațiile cu Rusia

Invasia Ucrainei de către Rusia în februarie 2022 a marcat „o escaladare dramatică a conflictului” care se desfășura de opt ani și „un punct de cotitură pentru securitatea europeană” (Masters, 2023). Unele interpretări cu privire la criza izbucnită în 2014 invocă rădăcinile interne ale conflictului (Gessen, 2014; Sakwa, 2015) care ar fi responsabile de radicalizarea grupărilor anti-Maidan din regiunea Donbas, încurajate ulterior de anexarea Crimeei de către Rusia și organizarea unui conflict de insurgență împotriva noului regim de la Kiev. Alte abordări explică conflictul din Ucraina din perspectiva acțiunilor și intereselor guvernului rus, în termenii unor presiuni politice și economice din partea Kremlinului care l-ar fi forțat pe fostul președinte ucrainean Viktor Ianukovici să respingă acordul UE (Haukka, 2015; Wilson, 2016). De asemenea, se pot identifica și unele perspective potrivit cărora rădăcinile protestelor violente din 2013–2014 și ulterior ale conflictului

armat din Donbas sunt legate de dimensiunea „identității naționale contestate”; potrivit acestor interpretări, viziunile diferite despre societate și sistemul politic ar fi contribuit la adâncirea rupturii în cadrul societății ucrainene (Ishcenko, 2015). Se remarcă și abordări care s-au raportat la evenimentele din Ucraina în termenii unei „dispute” îndelungate dintre Rusia și Occident, atât din perspectiva economică, cât și militară (Sakwa, 2015).

După obținerea independenței în 1991, Ucraina avea în componență mai multe regiuni distincte din punct de vedere cultural și o serie de minorități etnice, dintre care cea mai semnificativă era reprezentată de etnicii ruși. În plus, etnicii ruși erau concentrați mai mult în zonele de sud și de est ale țării, în timp ce regiunile din vest sunt formate din teritorii care au aparținut succesiv Poloniei, Austro-Ungariei sau Germaniei. Unii autori au remarcat o tendință chiar și în alegerile din Ucraina de a continua obiceiurile care datau din vremurile pre-sovietice (Marples, 2015). În timp ce regiunile din est susțin candidați pro-ruși, cetățenii din regiunile din vest ale Ucrainei se comportă diferit: susțin candidații pro-occidentali, adoptă poziții puternic pro-europene, „temându-se de influența rusă” (Darden, 2013). Astfel, între 2010–2014, societatea ucraineană ar fi cunoscut o scindare mai pronunțată între partea pro-occidentală și cea pro-rusă. În acest sens, unii autori remarcă faptul că această scindare în cadrul societății ucrainene are rădăcinile în structura social-economică a țării, care a determinat și o distribuție neuniformă a veniturilor: estul a fost întotdeauna o regiune industrială, în timp ce regiunea de vest s-a concentrat pe agricultură (Shevski, 2022, p. 852).

După cum arătam mai sus, evenimentele din Ucraina începând cu anul 2014 au fost încadrate și în termenii unei dispute, având la baza atât factori culturali, etnici, lingvistici, cât și anumite predispoziții politice. O perspectivă similară

este susținută și de Peter Rutland (2015), care realizează o analiză asupra relațiilor dintre Moscova și Kiev, începând cu anul 1991, pentru a înțelege rădăcinile crizei din 2014. Autorul relatează faptul că, imediat după destrămarea Uniunii Sovietice, în 1991, relațiile dintre Moscova și Kiev au devenit dificile și tensionate. În acest sens, Rutland (2015) remarcă faptul că relația cu autoritățile de la Kiev reprezintă unul dintre elementele care au caracterizat „relația problematică a Rusiei cu lumea externă în general” (p. 130). Astfel, fie că vorbim de colapsul sovietic sau de criza din 2014, Ucraina a devenit „piatra de încercare a două decenii de frustrare și nesiguranță rusă, cu consecințe tragice” (p. 130). Totuși, Rusia și Ucraina au continuat să mențină legături economice, cât timp Rusia a rămas cel mai mare partener comercial al Ucrainei, iar o mare parte din industria de export a Ucrainei s-a bazat pe furnizarea de energie ieftină din Rusia (Balmaceda, 2013). În aceeași perioadă, în conformitate cu Memorandumul de la Budapesta din 1994, intermediat de SUA, Rusia a recunoscut suveranitatea și integritatea teritorială a Ucrainei – în schimbul căreia, Kievul a renunțat la orice pretenție asupra armelor nucleare sovietice care se aflau încă pe teritoriul ucrainean (Organizația Națiunilor Unite, 1994).

Ulterior, începând cu anul 2008, Uniunea Europeană a început negocierile pentru un acord de liber schimb și asociere cu Ucraina (Consiliul Uniunii Europene, 2008), însă victoria lui Viktor Ianukovici în alegerile prezidențiale din februarie 2010 a adus Ucraina înapoi „pe orbita” Moscovei (Rutland, 2015, p. 131). Astfel, planurile UE de deschidere a economiei ucrainene au adus-o în conflict cu eforturile lui Putin de a crea o uniune economică mai integrată în spațiul post-sovietic. În acest sens, în 2010, Rusia a lansat o uniune vamală cu Belarus și Kazahstan, fără taxe vamale. Uniunea vamală a stat la baza Uniunii Economice Eurasiatice, lansată în anul 2015. În 2013, Armenia și Kârgâzstan au convenit să

adere la Uniunea vamală. Președintele rus, Vladimir Putin, spera să convingă și Ucraina să se alăture acestei uniuni, lucru incompatibil cu eventuala aderare a Ucrainei la acordul de liber schimb cu UE. În acest timp, UE a continuat planurile în vederea extinderii relațiilor economice cu Ucraina, deși au fost ridicate mai multe întrebări în legătură cu statul de drept și starea democrației. Astfel, acordurile de asociere și de liber schimb au fost parafate la Bruxelles, în iulie 2012, și urmau să fie semnate la summit-ul de la Vilnius din 29 noiembrie 2013. Însă pe 21 noiembrie, președintele ucrainean Ianukovici a anunțat că nu va semna acordul de asociere de la Vilnius (Kuzio, 2015).

După anunțul lui Ianukovici, la sfârșitul anului 2013, câteva sute de cetățeni ucraineni au ieșit în Piața Independenței din centrul Kievului pentru a protesta împotriva deciziei guvernului de înceta pregătirile pentru semnarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană. Ulterior, la sfârșitul lunii februarie, în 2014, protestele din Maidan s-au transformat în altercații și confruntări dintre membrii organelor de poliție și protestatari, fiind înregistrate și primele victime.

Evenimentele tensionate s-au extins în afara capitalei ucrainene, iar în februarie 2014, soldați neidentificați au înconjurat aeroporturile din Crimeea, iar adunarea autonomă a Crimeei a fost preluată de forțele pro-ruse (Wilson, 2015). Ulterior, în martie, adunarea autonomă a emis o declarație de independență, evenimentul fiind urmat de un referendum privind „unirea cu Rusia”. De atunci, Rusia și-a menținut controlul asupra Crimeei și a sprijinit forțele separatiste pro-ruse care au preluat în 2014 și controlul unor părți din regiunile Donețk și Luhansk din estul Ucrainei. Peninsula Crimeea a fost anexată de Rusia în martie 2014, la o lună după ce revoluția Euromaidan a determinat răsturnarea regimului președintelui pro-rus Viktor Ianukovici și refugiarea acestuia în Rusia (Walker, 2022, p. 4). Aceste evenimente au fost

urmate de lansarea unei rebeliuni separatiste care a cuprins regiunile din estul și sudul Ucrainei. În septembrie 2014, a fost negociat un acord de încetare a focului, după cinci luni de lupte intense care s-au soldat cu circa 5 000 de civili și până la 10 000 de militari decedați, răniți sau dispăruți, din ambele tabere implicate în conflict (Mykhnenko, 2022).

Ulterior, în aprilie 2014, regiunile Donețk și Luhansk și-au autoproclamat independența, formând auto-proclamatele „Republici Populare Donețk și Luhansk”. În același timp, separatiștii au luat sub control punctele de trecere a frontierelor, aeroporturile și administrația publică. Între forțele armate ucrainene și batalioanele de luptă ale autoproclamatelor Republici Populare Donețk și Luhansk au început îndelungate confruntări militare. După cum evidențiază și autorul ucrainean Taras Kuzio (2015, p. 111), această tranziție a Ucrainei de la pace la conflict ar fi rezultatul a patru factori importanți: ascensiunea forțelor politice autoritare și neo-sovietice (Partidul Regiunilor, Rusia Unită); reacția cetățenilor din est la protestele pro-europene; opoziția puternică a Rusiei față de extinderea NATO și UE; și ascensiunea naționalismului și a revizionismului în politica externă a Rusiei. Luptele dintre separatiștii susținuți de Rusia și forțele guvernamentale ucrainene au continuat în Donbas în ultimii opt ani, în ciuda negocierii Acordurilor de la Minsk din 2014 și 2015. Cele două acorduri au cerut încetarea focului, retragerea tuturor grupurilor armate străine și reforma constituțională care să recunoască statutul special al auto-proclamatelor republici Donețk și Luhansk.

La începutul lunii noiembrie 2021, Rusia a început mobilizarea forțelor militare de-a lungul granițelor Ucrainei, pentru a doua oară într-un an, după o mobilizare similară în aprilie. Astfel, a fost estimat faptul că circa 100 000 de persoane și numeroase mijloace militare ruse au fost dislocate în Crimeea și în regiunile Voronezh, Kursk și Bryansk din vestul Rusiei.

De asemenea, forțe militare ruse au fost desfășurate și în Belarus pentru o serie de exerciții în apropierea graniței cu Ucraina (Walker, 2022, p. 4). Ulterior, tensiunile au escaladat în urma unei evaluări a serviciilor de informații americane din decembrie 2021, care sugera că Rusia ar planifica „o invazie la scară largă a Ucrainei” la începutul anului 2022. Totuși, aceste afirmații au fost negate în mod repetat de autoritățile ruse.

În dimineața zilei de 24 februarie, într-un discurs difuzat la televiziunea de stat rusă, Vladimir Putin a anunțat că forțele ruse vor desfășura „o operațiune militară specială” în Ucraina. Potrivit declarațiilor președintelui rus, „operațiunea” ar avea drept scop „denazificarea și demilitarizarea” Ucrainei. În aceeași zi, președintele Ucrainei Volodimir Zelenski a anunțat în cadrul unei adresări naționale excepționale că introduce legea marțială. Acțiunile Rusiei au survenit la doar câteva zile după ce președintele Putin a recunoscut oficial independența auto-proclamatelor Republici Populare Donețk (RPD) și Luhansk (RPL), unde a desfășurat ulterior și forțe militare „de menținere a păcii”. Pe 25 februarie, liderii statelor membre NATO s-au întâlnit pentru a discuta invazia Rusiei în Ucraina și desfășurarea forțelor militare suplimentare pe flancul estic al alianței. Acțiunile Rusiei au fost întâmpinate cu condamnări internaționale, urmate de impunerea unor sancțiuni occidentale diplomatice și economice, acordarea asistenței militare Ucrainei și continuarea discuțiilor între aliații occidentali (Walker, 2022, p. 4).

Pe 26 februarie, în apropierea Kiev-ului au izbucnit lupte militare, în timp ce forțele ruse au încercat să înainteze spre centrul orașului din mai multe direcții. (Fitzgerald, 2022). Evenimentele au fost urmate de prima rundă de negocieri dintre Ucraina și Rusia, menite să pună capăt luptelor, însă acestea s-au încheiat fără un acord. În același timp, pe 2 martie, Adunarea Generală a ONU a votat cu o majoritate covârșitoare pentru o rezoluție prin care a cerut Rusiei să oprească

războiul în Ucraina și să-și retragă trupele (Organizația Națiunilor Unite, 2022). De asemenea, în aceeași perioadă Marea Britanie și alte 37 de țări au înaintat în mod oficial rapoarte către Curtea Penală Internațională despre atrocitățile comise în Ucraina. A treia rundă de negocieri dintre Rusia și Ucraina s-a încheiat cu cele două delegații raportând unele semne pozitive (Ellyatt, 2022).

Ulterior, pe 9 martie, autoritățile ucrainene au anunțat că bombardamente rusești au „distrus complet” un spital de copii și o maternitate din Mariupol (Fitzgerald, 2022), deși autoritățile ruse au susținut că spitalul este o țintă militară justificată, pe baza afirmației lipsite de dovezi că în interiorul spitalului se aflau baze militare ucrainene și că toți pacienții și personalul medical au plecat. Autoritățile orașului au declarat că cel puțin 17 persoane au fost rănite în atac, inclusiv copii, femei și medici, iar cinci persoane au murit în urma atacului (Walker, 2022). Pe 18 martie, Biroul ONU pentru drepturile omului (OHCHR) raporta că cel puțin 816 civili au fost uciși și 1 333 au fost răniți în Ucraina ca urmare a operațiunilor militare ale Rusiei. Numărul real al morților este estimat ca fiind mai mare, în condițiile în care OHCHR care are o echipă mare de monitorizare în Ucraina, nu a putut încă să verifice rapoartele privind victimele din orașele grav afectate, cum ar fi Mariupol.

La sfârșitul lunii martie, autoritățile Rusiei au anunțat decizia de a reduce „operațiunile militare” în jurul Kievului. Astfel, pe măsură ce rușii s-au retras de la periferia Kiev-ului, au început să apară dovezi ale unor atrocități comise împotriva civililor. Spre exemplu, în orașul Bucea, oficialii ucraineni au susținut că rușii ar fi ucis cu cruzime zeci de civili, dintre care mulți au fost împușcați în cap având mâinile legate la spate (Watson, 2022). Începând cu 13 aprilie, pe măsură ce forțele armate ruse au început să acorde prioritate luptelor desfășurate în regiunea Donbas, SUA și alte țări au redirecționat tipul

de asistență acordat Ucrainei în pregătirea unei lungi lupte în Donbas. Pe 13 aprilie, administrația Biden s-a angajat să trimită obuziere în Ucraina, cea mai grea piesă de armament pe care SUA au trimis-o până în acel moment. Pe lângă arme, SUA au început să antreneze ucrainenii în locații din afara Ucrainei. De atunci, SUA au continuat să ofere echipament militar și mai multă pregătire pentru soldații ucrainenii. În cele din urmă, la începutul lunii mai, ucrainenii au lansat o contraofensivă la Harkov și au împins cu succes forțele armate ruse înapoi, spre graniță. Ucrainenii au încercat contraofensive și în alte regiuni ale țării, inclusiv în sud, în jurul orașului Herson. În același timp, în orașul Mariupol se desfășurau lupte grele. Drept urmare, sute de soldați ucrainenii și civili s-au refugiat în interiorul uzinei Azovstal din oraș și au apărât complexul timp de câteva săptămâni împotriva atacurilor rusești, însă pe 16 mai, ucrainenii au negociat cu forțele ruse și au părăsit uzina. Astfel, sfârșitul bătăliei de la Azovstal a adus cea mai mare parte din Mariupol sub controlul Rusiei, oferind Rusiei o legătură terestră din Crimeea peste coasta de sud a Ucrainei (Walker, 2022).

I.2. Războiul hibrid. Dimensiunea informațională

Începând cu anul 2014, abordările despre evenimentele din Ucraina au cunoscut numeroase interpretări. De la război civil, informațional, hibrid sau de insurgență, conflictul din Ucraina a cuprins un spectru larg de activități care s-au desfășurat atât pe plan militar, cât și în spațiul digital, cibernetic, informațional sau chiar în domeniul „operațiunilor psihologice”. Noțiunea de „război hibrid” a devenit expresia reprezentativă pentru a descrie instrumentele puterii pe care Rusia le folosește în Ucraina sau în alte regiuni ale lumii, deși se consideră că acesta nu ar acoperi pe deplin amploarea acțiunilor desfășurate (Kofman & Rojanski, 2015).

Deși noțiunea de „război hibrid” a fost utilizată pe scară largă pentru a desemna acțiunile Rusiei în Crimeea și în estul Ucrainei, termenul a fost introdus pentru prima dată de către autorul din domeniul militar William J. Nemeth, în 2002. Astfel, Nemeth (2002) a făcut referire la „modelul hibrid al războiului din viitor” prin raportare la acțiunile rebelilor în războiul din Cecenia cu guvernul rus. Mai târziu, în 2007, termenul este propus și de către Frank Hoffman pentru a descrie „combinația dintre capacitățile convenționale, tacticile și formațiunile asimetrice, acte teroriste, inclusiv violență sau acțiuni criminale” (p. 8).

Mai mulți autori (Pomerantsev & Weiss, 2014; Thiele, 2015; Splidsboel Hansen, 2017) atribuie modelul sau doctrina de război hibrid desfășurat de Rusia generalului Valery Gherasimov, șeful Statului-Major al Rusiei. Potrivit acestuia, războiul din viitor va fi caracterizat de câteva elemente importante: va fi nedecarat, va cunoaște o utilizare largă a instrumentelor cinetice și non-cinetice, în timp ce distincția dintre luptele care vor avea loc pe plan militar și civil va deveni și mai neclară, deoarece bătăliile vor avea loc atât în spațiul informațional, cât și în spațiul fizic (Gherasimov, 2013). Ulterior, în 2016, Gherasimov susține că în ansamblul acțiunilor desfășurate în cadrul unui război hibrid pot fi incluse și „falsificarea evenimentelor” sau „restrângerea activității mass-media”, acțiuni care pot fi comparabile cu rezultatele utilizării pe scară largă a trupelor și forțelor militare.

În plus, potrivit definiției propuse de Forțele Armate Ruse, războiul hibrid constituie un război în care „toate eforturile, inclusiv operațiunile militare, sunt subordonate unei campanii de informare”, iar obiectivul unui război hibrid constă în capacitatea de a determina guvernarea pe termen lung și orientarea strategică a unui stat-țintă (Chekinov & Bogdanov, 2013). Se consideră că doctrina lui Gherasimov ar putea constitui o reacție dublă la evenimentele care au avut loc după destră-

marea Uniunii Sovietice. În primul rând, se remarcă o reacție din partea conducerii ruse și a președintelui Vladimir Putin de a contracara rolul în scădere al Rusiei în sfera sa tradițională de influență și rolul crescând al Statelor Unite și al NATO în această sferă (Selhorst, 2016, p. 151). În al doilea rând, aceasta ar fi o reacție la preocupările populației ruse și ale Bisericii Ortodoxe Ruse cu privire la soarta a 25 de milioane de etnici ruși care trăiesc în afara Rusiei, marginalizarea lor și crizele regionale din anii 1990 (Gvosdev & Marsh, 2014, p. 164). Aceste crize ar fi oferit Rusiei lecții despre cum să utilizeze mijloacele non-militare și condițiile sociale, în timp ce etnicii ruși au oferit conducerii Rusiei un motiv pentru a-și restabili influența și un mijloc de a-și mobiliza societatea pentru conflict (Selhorst, 2016, p. 151). Astfel, intervenția Rusiei în Ucraina în 2014 ar trebui înțeleasă în termenii unei încercări de a folosi instrumente diplomatice, economice, militare și informaționale într-un stat vecin care percepe că interesele sale naționale vitale ar fi în joc (Kofman & Rojanski, 2015, p. 7).

Războiul hibrid al Rusiei a fost definit drept o combinație de mijloace convenționale, neregulate și asimetrice, inclusiv manipularea persistentă a conflictelor politice și ideologice, combinația dintre operațiuni speciale și forțe militare convenționale, mobilizarea unor agenți de informații sau provocatori politici, înființarea unor instituții mass-media locale; intimidarea economică, alături de atacuri cibernetice, acte de terorism și elemente criminale (Thiele, 2015, p. 3). Într-un raport al Institutului pentru Studiul Războiului (ISW), Mason Clark (2020) arată că, pentru Rusia, conceptul de război hibrid reprezintă un efort la nivel strategic de a modela guvernarea și orientarea geostrategică a unui stat-țintă, în care toate acțiunile, inclusiv cele care țin de utilizarea forțelor militare clasice în conflicte regionale, sunt subordonate unei „campanii de informare” (p. 8). Astfel, deși numeroși experți folosesc terme-

nul de „război hibrid” pentru a caracteriza acțiunile desfășurate de Rusia, atât în Ucraina, cât și în alte regiuni, termenul este înrudit și cu unele concepte care pot include „strategii în zona gri”, „competiție fără conflict”, „măsuri active” sau „război de nouă generație” (New Generation Warfare – NGW). După cum remarcă și Thiele (2015), în termeni generali, războiul hibrid are drept scop destabilizarea unei țări prin aprinderea unui conflict intern, generarea colapsului unei țări prin ruinarea economiei, precum și distrugerea infrastructurii și înlocuirea conducerii politice locale cu propriii oameni prezentați drept „salvatori invitați” (*invited saviour*) (p. 5).

Astfel, autorii Michael Kofman și Matthew Rojanski (2015) consideră că evenimentele din Ucraina sunt un război hibrid, iar momentul anexării Crimeii a reprezentat o îmbinare dintre „dezinformare, ambiguitate, război informațional, element surpriză și operațiuni militare terestre, navale și aeriene” (p. 2). În cele din urmă, anexarea a fost realizată printr-o invazie și ocupare militară tradițională a peninsulei, folosind forțele militare aeriene, navale și terestre ale Rusiei (p. 3). Într-o abordare similară a evenimentelor din Ucraina, Iulian Chifu și Oazu Năntoi (2016) descriu acțiunile din Ucraina drept o combinație care are atât o componentă clasică, cât și elemente de război de insurgență, acțiuni teroriste, criminalitate organizată, precum și război cibernetic, economic, asimetric, informațional, psihologic sau un „război fără limite, fără reguli” (p. 20).

De asemenea, se consideră că războiul hibrid desfășurat de Rusia ar avea cel puțin trei caracteristici principale (Chivvis, 2017, p. 2): (1) economisește utilizarea forței – Rusia recunoaște că ar avea puține șanse de a câștiga un conflict convențional prelungit cu NATO, în schimb, aceasta încearcă să-și urmărească interesele fără a utiliza în mod deschis puterea militară (dacă este posibil). Astfel, Rusia poate utiliza amenințările convenționale și chiar nucleare ca parte a unei

strategii hibride, dar, în general, preferă să minimizeze utilizarea efectivă a forței militare tradiționale și poate opta pentru utilizarea instrumentelor cibernetice; (2) este persistent – războiului hibrid este caracterizat de o intensitate în continuă schimbare a conflictului, în timp ce granița dintre război și pace este estompată; strategiile de război hibrid sunt întotdeauna în desfășurare, deși în anumite momente pot deveni mai intense sau pot trece în operațiuni de luptă convenționale; (3) este centrat pe populație – această abordare urmărește să influențeze populația țărilor țintă prin operațiuni de informare sau operațiuni de influență adaptate la contextele politice și sociale locale pentru a promova obiectivele ruse.

În cele din urmă, se remarcă faptul că unul dintre principiile războiului hibrid din Ucraina, care a adus multe confuzii, a fost faptul că oficialii de la Kremlin au afirmat constant de-a lungul anilor faptul că Rusia nu ar fi implicată în evenimentele care au loc în estul țării, iar războiul oficial nu a fost declarat (Galeotti, 2015, p. 158). În plus, aceste elemente ale războiului hibrid pot fi observate și în contextul evenimentelor din 2022, atât în perioada pre-conflict, atunci când autoritățile ruse au negat în mod constant zvonurile cu privire la planificarea unei invazii în Ucraina, precum și odată cu izbucnirea războiului, cât timp acestea au susținut că evenimentele din Ucraina nu reprezintă un război, „doar o operațiune militară specială”.

I.3. Războiul informațional și aspecte non-militare ale războiului

Dezvoltarea și evoluția rapidă a tehnologiilor informaționale au determinat apariția unor noi forme de confruntare, printre care și războiul informațional. Începând cu a doua jumătate a secolului XX, războiul informațional a fost considerat un tip de război ce are „potențialul de a deveni la fel de important ca cel terestru, maritim, aerian și spațial”

(Sârbu, 2016, p. 152). În 2008, termenul de „război informațional” (*informatsionnaya voyna*) a fost introdus într-un glosar de termeni-cheie din domeniul securității informațiilor realizat de Academia Militară a Statului-Major al Rusiei. Abordarea a făcut o distincție clară între definiția rusă, care nu se limitează doar la perioada războiului strict militar, și definiția occidentală, care îl descrie drept „operațiuni informaționale limitate, tactice, desfășurate în timpul ostilităților” (Voyennaya Akademiya General'nogo Shtaba, 2008). În plus, conceptul ar include și încercările unui actor de a deține „superioritatea informațională”, inclusiv prin modalități care țintesc informațiile adversarilor, sistemele informaționale ale acestora, precum și apărarea propriilor procese și sisteme informaționale.

Pentru Rusia, „confruntările informaționale” constituie o noțiune care acoperă o gamă largă de activități. Aceste activități utilizează informația drept „instrument, țintă sau domeniu de operațiuni”, în timp ce activitățile desfășurate pot cuprinde operațiuni psihologice (PsyOps), *maskirovka*, dezinformare, presiune psihologică, inclusiv distrugerea capacităților computerelor inamice (Giles, 2016, p. 6). În ansamblu, acestea formează „un întreg de sisteme, metode și activități prin care pot fi influențate percepția și comportamentul inamicului, populației și comunității internaționale la toate nivelurile disponibile” (Selhorst, 2016, p. 148).

Alte interpretări asupra războiului informațional desfășurat de Rusia pe plan internațional fac referire la un ansamblu de activități printre care și „crearea de realități alternative pe baza datelor, faptelor și argumentelor” și utilizarea unor „combinații de elemente, fapte și bucăți de adevăr selectate și interpretate într-un mod particular” (Chifu & Năntoi, 2016, p. 6). Am putea admite că anume aceste „bucăți de adevăr selectate și interpretate”, transmise și diseminate prin intermediul instituțiilor mass-media, mai ales cele cu o vizibilitate